

OĞUZ ATAY • Tehlikeli Oyunlar

Sinan Yayınları, 1973 (1 baskı)

İletişim Yayınları 27 • Oğuz Atay Bütün Eserleri Dizisi 2

ISBN-13: 978-975-470-209-5

© 1984 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-30. BASKI 1984-2014, İstanbul

31. BASKI 2015, İstanbul

32. BASKI 2015, İstanbul

33. BASKI 2015, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç

KAPAK FOTOĞRAFI Ara Güler

UYGULAMA Hüsnu Abbas

DÜZELTİ Sezar Atmaca

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

OĞUZ ATAY

Tehlikeli Oyunlar

“ÖNSÖZ”

Ey Sevgili Okur,

Şu elinde tuttuğun *Tehlikeli Oyunlar*'ı okumak üzere olduğun için seni ne kadar kıskandığımı açıklamakla başlamak istiyorum bir solukta yazıp bitirmek istediğim bu önsöze. Niçin mi kıskanıyorum seni? Heyecan ve serüven dolu bir yolculuğa benzeyen bu okuma uğraşısıyla ilk kez karşı karşıya olduğun için elbet. Bu önsözü bir solukta yazıp bitirmek istejişime gelince, belki bunun nedenini sen de kestirebilirsin. Oğuz Atay “önsözlerden hiç mi hiç hoşlanmazdı. O kendine özgü inceliğiyle bir güzel alaya alırdı her türlü önsözü. Ama bu kitabın XIV. bölümünde de belirtildiği gibi, “Ülkemiz büyük bir oyun yeridir. Her sabah uyanınca, biraz isteksiz de olsak, hepimiz sahnenin bir yerinde, bizi çevreleyen büyük ve uzak dünyanın sevimli bir benzerini kurmak için toplanırız. Küçük topluluklar olarak, birbirimizden bağımsız davranarak ve birbirimizi seyrederek günlük oyunlarımıza başlarız. Ben, Hikmet IV zamanında –yani Hikmet I olduğum sıralarda– bu oyunu ciddiye almış ve bütün oyunları heyecanla seyretmişim. Sonunda, kendi oyunumu, bütün bu oyunların dışında ve gerçek olarak yaşamaya karar verdim. İnsanlarımız, aynı piyesi yıllardır aynı biçimde oynamanın yorgunluğu ve gerçeğe bir türlü benzetememenin bezginliği içindey-

ken ben, bizlere bugüne kadar hiç yararı dokunmamış olan aklın –daha doğrusu, akıl olduğumu sandığımız akıl taklidinin– zincirlerinden kurtularak, bütün ülkeleri ve onların gerçek kişilerini içine alan büyük heyecanı içinde bulunuyorum.” Diyelim ki, ben de bu heyecanı paylaştığım için soyunuyorum onun deyimiyle bu “Önsöz Amca” rolüne. Hem sonra, kendini bir kez oyunların büyüüne kaptırdı mı insan kolay kolay sahneyi terk etmek de istemiyor. Ama benimki pek öyle düpedüz bir rol çalma arsızlığı değil. Ben kısaca *Tehlikeli Oyunlar*’ın önemli bulduğum birkaç özelliği üzerinde durmak istiyorum. Bunların en önemlisi yazarın anlatım özgürlüğünü sağlayan “oyun oynama” yöntemi. Daha doğrusu, yazarın “insanların oynadıkları oyunlar” adını verdiği bölümler. Oyun içinde oyunun, roman içinde oyunun ya da roman içinde değişik anlatı biçimlerinin bir araç olarak kullanılması daha önce denenmiş bir yöntem. Ama Oğuz Atay’ın yapıtlarında bu yöntemin bizim yazımızda benzeri görülmemiş bir ustalık ve zenginlikle kullandığı da bir gerçek.

Oğuz Atay *Tehlikeli Oyunlar*’ın yazımını 26 Mart 1973’te tamamlamış. *Tutunamayanlar*’ın bitiriliş tarihi 26 Temmuz 1970 olduğuna göre, ikinci romanının tasarlanması ve yazılışı bu üç yıllık süre içinde gerçekleşmiş. Yazarın ilk romanını bitirdikten sonra tutmaya başladığı günlükten de anlaşılacağı gibi, *Tehlikeli Oyunlar* olay örgüsü kişileri, anlattığı çevre, ele aldığı sorunlar ve bütün bunları dile getirmek için yararlanılan anlatım teknikleri açısından üzerinde uzun uzun düşünülmüş, roman son biçimini alıncaya kadar birkaç kez yazılmış, kurgu kaygısı ve ayrıntı seçimi kolayca anlaşılacak çok titiz bir çalışmanın ürünüdür. Oğuz Atay’ın “düşünen insan”ı ne tam anlamıyla organik bir parçası olabildiği, ne de büsbütün kopabildiği bir toplumda yaşamaktadır. Bu toplum eski-yeni, Doğu-Batı, düş-gerçek, duygu-düşünce, kadın-erkek gibi çatışmalardan kaynaklanan yoğun bir kargaşanın içindedir. Bu toplumdaki insanların yaşama biçimlerini duygu ve düşünce yapılarını sözünü ettiğim kargaşayı oluşturan sayısız ayrıntı koşullandırmaktadır. Romanın kahramanı Hikmet Benol kargaşanın temelinde yatan gerçekliği araştırırken sürekli olarak birer ipucu gibi gördüğü bu ayrıntılara takılır. Düşünen bir insan olarak gerçeklerle ilgilenmenin teh-

likeli bir tutum olduğunu görür. Her şeyden önce gerçeklerle içtenlikle ilgilenmek toplumu yönetenlerce tehlikeli sayıldığı için, Hikmet Benol da gerçeklerle oyun oynuyormuş gibi ilgilenme yolunu seçer. Oğuz Atay'ın "düşünen insan"ı böylece "oynayan insan"a dönüşmüştür. İnsanın "oynayan bir varlık" (Homo Ludens) oluşu Rönesans'ın başından beri kendi yeteneklerini sınaması için bir çıkış noktası olmamış mıydı? Shakespeare bu yüzden "Bir sahnedir bütün dünya", dememiş miydi? Ünlü İspanyol oyun yazarı Calderon'un da *Hayat Bir Düştür* adlı bir erkek oyunu yok muydu? İşte Oğuz Atay bu yazarlara öykünerek değil, ama gerçekliği algılamada böyle bir bakış açısının önemini kavrayarak kendine özgü bir kurgu oluşturur. Oyun ögesinin önemi böylece ortaya çıkınca, günlüğünde açıkladığı gibi dramatik biçim konusunu ayrıntılı biçimde inceler, Ortaçağ ibret oyunlarındaki simgesel adlı oyun kahramanları da, Shakespeare'in tragedya anlayışı da, Karagöz ve Meddah gibi geleneksel tiyatro biçimlerimiz de Oğuz Atay'ın sergilemek istediği gerçekleri dile getirmede onun büyük bir ustalikle yararlandığı anlatım olanakları sağlar. Onun yararlandığı bu anlatım olanakları bazı yazarlarda olduğu gibi biçimsel bir gövde gösterisi olarak değil, onun tanık olduğu, tanık olmaktan da öte, büyük bir yoğunlukla yaşadığı kargaşanın zorladığı bir çeşitlilikle ve tam bir işlevsellikle karşımıza çıkar. *Tehlikeli Oyunlar* Hamlet'i, Don Kişot'u, Faust'u ve daha nice oyun ve roman kahramanını çağırıştıran parodilere bu yüzden korkusuzca yer verir. Gene bu yüzden alaturka şarkılar, ilkokul manzumeleri, genç kızların okumaktan hoşlandıkları "hissi aşk romanları", hamasi duyguları körükleyen tarihi kahramanlar, bilincimizin ve bilinçaltımızın çöplüğünü oluşturan bürokratik söylemler Oğuz Atay için vazgeçilmez birer esin kaynağı olur.

*Tutunamayanlar'*da Selim Işık'ın olduğu gibi, *Tehlikeli Oyunlar'*da da Hikmet Benol'un hayatının intiharla noktalanması yazarın yücelttiği ya da önerdiği bir çözüm olarak düşünülmemelidir. Gerçekler birer oyun olarak, daha doğrusu hayat bir oyun olarak sunulduğuna göre, buradaki intiharı böyle bir oyunun mantıksal ve biçimsel sonucu olarak görmek bana akla daha yakın gibi geliyor. Kaldı ki, Oğuz Atay'ın roman ve oyun kahramanları aracılığıyla

nerdeyse bir saplantı niteliğiyle karşımıza çıkardığı ölüm olgusu onun yaşama tutkusunu vurgulayan bir kavramdır. Godard'ın "Ser-seri Âşıklar" (A Bout de Soufle) filminde bir yazarla yapılan görüşmede, yazar son isteğinin ölümsüzleşmek ve ölmek olduğunu söylüyordu. Oğuz Atay'ın kahramanları ise ölerек ölümsüzleşmek ister gibidirler.

Pirandello *Altı Kişi Yazarını Arıyor* diye bir oyun yazmıştı. Gerçekliğin kaypaklığını, göreceliğini sergileyen bu oyun bana Oğuz Atay'ın benzer bir sorunu ele alırken okurunu arayan bir yazar olarak tanımlanabileceğini düşündürdü. "Ben buradayım, sevgili okurum, sen neredesin?" derken, belki bir yandan okurun ilgisizliği karşısındaki kırgınlığını dile getiriyordu. Ama bir yandan da okurun kitaplarındaki düşünsel yaratıcılığa katılımı için bir çağrıda bulunuyordu. Oğuz Atay'ı okumak bilinç ve duyarlılığın yaşamayı anlamlı kılan bir bireşime, bir çeşit yaratıcılığa yönelteceğine ben bu yüzden inanıyorum. Onun bu kitapları yazmakla dizginleyemediği yaşama coşkusunu okurlarıyla büyük bir içtenlik ve cömertlikle paylaşmak istediğine inandığım gibi.

CEVAT ÇAPAN
Eylül 1984

Sevin'e

I. BÖLÜM

I GECEKONDU

(Yandaki odadan Asuman ile Naciye Hanımın sesleri duyulur.)

HIKMET: Neden alçak sesle konuşuyorlar? (Düşünür.) Yatakta, bütün sesler insana boğuk gelir. Hayır, alçak sesle konuşmuyorlar; sesleri uzaktan geldiği için öyle sanıyorum. Allah kahretsin! Bütün söylediklerini anlıyorum. (Yüzükoyun yatar; başını yastığa, daha doğrusu, kılıf geçirilerek yastık haline getirilmiş mindere bütün gücüyle bastırır.) Duymak istemiyorum homurtularınızı işte! (Başını kaldırarak, seslerin geldiği yöne çevirir.) Bir kelimeni bile duymak istemiyorum Naciye Teyze! (Ümitsizlikle başını yastığa bırakır.) Sonunda hiç insan sesi çıkaramazsın inşallah; hayvanca homurtulardan ibaret kalırsın. (Yastığı düşürür.) Kapı aralık olduğu halde kimseyi göremiyorum. (Eliyle yatağın baş tarafını yoklar. Yastığı bulamaz.) Yastık durmadan düşer; çünkü divanın baş tarafı duvara ulaşamaz; çünkü arada bir yerde koltuk vardır. Koltuk biraz sola çekilse... senin için misafir odalarının düze-

nini bozamazlar. Gülerim bu misafir odasına. (Gülümser.) Hay Allah! Durup dururken bu gülümseme de nereden çıktı? (Somurtur.) Uyuduğumu sanıyorlar; yastığı düşürdüğümü duymuşlarsa... Duysunlar da bu işkenceye son versinler. Hayır, duymasınlar; durum daha çok karışır ve nefretlerinin doğrultusu değişir. Buna alışmak üzereyim, yeni nefretlerle uğraşamam. (Kollarını yavaşça yataktan aşağı uzatır, yastığı yukarı çeker.) Beni duyuyorlar mı acaba? (Başını kapıya çevirir.) Naciye Teyze! Ölmüş dayımın sağ kalmış karısı! (Sesini alçaltır.) Öyle deme; onun ekmeğini yiyorsun. Anladık! Bilmem ki başka türlü nasıl bela olsam başınıza? Beni yiyip bitiren şu pireler gibi gerçekten kanınızı emsem. (Kaşınır.)

NACIYE HANIM: Artık dayanamıyorum.

HİKMET: Ölürsün inşallah! Kimsenin acımadığı bir ölü olursun. (Yorganı hırsla iki yanına sarar.)

NACIYE HANIM: Oğlanın bütün yükünü sırtıma bırakıp gitti.

HİKMET: Yalan söylüyorsun! Kısa bir süre için, anlıyor musun? Kısa bir süre için. (Yorganı başına çeker, yatağın içinde büzülür.) İnsan nasıl kaybolabilir? Kimseye görünmeden bir yerden çıkıp gitsem. Bir köşede ölüp kalsam sonra da. Birbirinize sarılıp ağlaşırsınız: Biz ona gavur eziyeti yaparken zavallı çocuk ıslak bir duvarın dibinde... herkes çevreme toplanmış. İlgili memur, kalabalığı yararak yanıma geliyor: Bu genç ölü hangi evden çıktı? İşte başınız belaya girdi. Cevap verin bakalım!

NACIYE HANIM: Atölyeden zorlukla izin alıyorum, koşup hemen yemeğini veriyorum.

HİKMET: Bir kere oldu bu yalnız bir kere. Üstelik sen ısrar ettin: Pis lokantalarda mideni bozma dedin. Aynı bu sözlerle söyledim. Ben üç liraya karnımı doyuruyordum. Artın'ın lokantasında. Akşamdan kalmış fasulyeyi ısıtmasını ben de bildirdim. (Sırtüstü yatar.) Başka şeyler düşünebilsem. (Bir süre susar.) Ben duygulu ve romantik bir insanım, anlıyor musun?